

ירח, כמיהות אסורות ונרקסיזם | הנושאים החוזרים על עצמם בשירה הומוסקסואלית

לאסופה "בני קוואפיס ונכדיו" אין יומרה להיות מדריך לשירה הומוסקסואלית, אך למרות
הצהרה זו, בקריאת השירים בה קשה להתנתק מצירוף המלים הזה

ננו שבתאי

07 ביולי 2016

**בני קוואפיס ונכדיו: אסופה לשירה של כותבים הומוסקסואלים מאירופה. ערך ותרגום: רמי סערי. 413
עמודים, 99 שקלים**

"לא רק העגבניות איבדו את עגבניותן והורדים/ את ניחוחם. בראש ובראשונה הזכרים הם/ שאיבדו את
זכריותם. לא משנה כמה אני/ מחפש, איני מוצא עוד בחורים כארז./ במקומם נבטו והנצו גברברים
רכרוכיים, / חסרי כישורים לאהבה ולמין אלים".

שורות אלו, של המשורר היווני דינוס כריסיאנופולוס, מתוך השיר "היחלשות הגבריות", הן מהמקורות
שבאסופה זו. לדברי העורך, רמי סערי, השירים נבחרו על פי קריטריון אחד (לגיטימי): טעמו האישי. סערי,
שתירגם כבר עשרות ספרים לעברית, משמונה שפות, הוא גם משורר פורה בפני עצמו, וחלק משיריו נכללים
גם באסופה זו. בהקדמה לספר הוא מסייג ואומר שלשירה אין נטייה מינית וגם לא העדפות מיניות, ושצירוף
המלים "שירה הומוסקסואלית" שייך לעולמם של חוקרי הספרות ומומחי המגדר. לאסופה זו, על פי דבריו,
אין יומרה להיות יצירה מחקרית או מדריך לשירה הומוסקסואלית, אך למרות הצהרה זו, בקריאת האסופה
קשה להתנתק מצירוף המלים הזה.

אנסה לברר מדוע. הפרק הראשון של האסופה מתחיל, כראוי וכצפוי, במשורר והמחזאי הספרדי הגדול,
פדריקו גרסיה לורקה. לורקה הוא אלוף בדימויים עשירים של תשוקה אסורה. האהבה והתשוקה של לורקה
זורמת כדם בוורדי שיריו, והשורות היפהפיות, הייחודיות לו כל כך, כמו "איש לא ידע שייסרת יונק דבש של
אהבה בין שיניך", מצליחות לחצות שפות, לשמור על מקצבן בתרגום, ובהקשר הנוכחי — יצירותיו חוצות
מגדרים. לא במקרה הרבה לורקה לכתוב על נשים, ובעצם לא "על", אלא פשוט — לכתוב נשים. החל

מִירְמָה העקרה (במחזה "ירמה"), שכמיהתה לתינוק אוצרת את הכמיהות המודחקות כולן, ועד לתשוקה ההרסנית של אדלה לפפה אל־רומנו, חתנה של אחותה, במחזה הנפלא "בית ברנרדה אלבה".

מצד אחד אפשר לומר שנטייתו המינית של לורקה אינה חשובה כשמתמקדים ביצירה עצמה, אבל אני סבורה שדווקא נטייתו זו, מלבד הכישרון, היא שאיפשרה לו לכתוב כגבר וכאשה. הרוחב הנפשי הזה של גבר שהוא לא רק "גבר", היא זאת שמייחדת אותו, כי על אף הסתייגותם של חוקרי מגדר מסוימים, המנסים דווקא לטשטש את ההבדל בין המינים, ולראותו כעניין נרכש בעיקרו, אי אפשר להתכחש למנעד רגשי אחר של מי שהוא כביכול גם גבר וגם אשה. בכל זאת קיימות איכויות נהדרות ואופייניות לשני המינים, ויש כאלה, כמו לורקה, שמחזיקים במנעד כולו.

לא במקרה ליאונרד כהן, סמל הגבר האוהב נשים, ומשורר בפני עצמו, היה חייב לקחת מלורקה את הוואלס הווינאי שלו, המופיע כמובן באסופה, עם הפזמון שכבר אי אפשר לשמוע ללא המוזיקה של כהן, אפילו בעברית: "אני אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך/ עם הכורסה ועם הספר המת, / במסדרון הנוגה/ בעלייה האפלה של השושן, / במיטת הירח שלנו/ ובמחול שחולם הצב. / איי, איי, איי/ קח את הוואלס". כל בית בשיר הזה נדמה כיפה מקודמו, ומי לא ירצה לחטוף את הוואלס הזה, מלא ההשראה והיופי? וכמובן, אי אפשר לשכוח גם שלורקה נרצח, ושילם על נטייתו המינית בחייו.

אז אחרי לורקה, חייבת לבוא איזו נחיתה לקרקע. אכן, רוב המשוררים הבאים אחריו בספר לא מצליחים להתקרב לגבהיו, או לרדת למרתפיו החשוכים. והרי בשירה, המרתפים והשמים חייבים איכשהו להתאחד. הדבר הזה הוא מהותי.

וכך, למרות הקולות השונים, נוצרת כמו בעל כורחה סכימה של ההוויה ההומוסקסואלית, המתבטאת בנושאים החוזרים על עצמם, עניין לגיטימי, אך בו בזמן מעט בעייתי כאשר לשון השיר עצמה לא מצליחה להשכיח מהקורא את קיומו של "נושא". והסכימה הזאת מצטיירת ככה: כמיהה אסורה – הסתרה ובושה – אשמה – נרקסיזם – עקרות – סבל. לא במקרה חלק גדול מהמשוררים נוקטים לשון רבים: "ילדי הדרך אנחנו, נולדנו למסע, / נוודי נתיבי החיים אנו, שבט האורחה. / לכן לעולם לא ייתם מסענו- / בין אם ננדוד בשמש ובין אם בחשיכה" (מתוך השיר "אורחה", אונו קיילאס, משורר פיני).

קיים עיסוק מתמיד במוטיב ה"נרקיס", אהבה־שנאה לבבואתך המשתקפת, הנמצאת בבסיס האהבה של גבר לגבר:

"כבר מתוך עיניך, נרקיס, הבטתי/ במי המעיין, שבויה של התמונה, / וכשהזמן השלים את מחזורו, / חזרתי/ אל מול אותה תמונה תמיד בדמות שונה" ("תמונה", אונו קיילאס, משורר פיני). בהמשך להתאחדות עם ההשתקפות הזכרית הזאת, מופיע על פי רוב סבל העקרונות, חוסר המימוש של האהבה במובן של הולדה, יצירת חיים חדשים, התקרקות משפחתית והמשכיות השם. האלמנט הזה מסתמן כיסוד טרגי, ובשיריו של פנטי הולפה, הפיני, ההכרה בסבל זה היא כנה ויפה מאוד: "לצד נאהבים פגועים אני שוכב/ כמו הייתי בעצמי כל אחד מהם, וגם בקבר אני/ אח לאחי המרקיבים/ למי אודה על שזכיתי להיות כך בלי/ שריד, שהרי נוצרתי פעם כדי להיות?/ איני יודע... יד נוגעת במצחי. 'בך בחרתי', נאמר לי, לעיני מבטך הקורן./ הפור הטיל אל כוכב הלכת הקטן שלנו/ גברים חולים ומרפאי חולים" ("החולה והמרפא", פנטי הולפה).

בני קואפיס ונכדיו

רמי סערי
ועשרים
ושישה
משוררים

אסופה לשירה של כותבים הומוסקסואלים מאירופה
(המאה העשרים ותחילת המאה העשרים ואחת)

חויית ההסתרות גם היא מרכזית, ומתבטאת בלוקיישנים של רבים מן השירים: הסמטאות החשוכות בלילה, או ההתגנבויות לבתי מלון זולים בצהרי היום. כמעט ללא יוצא מן הכלל, המשוררים מתארים את עצמם כסוג של נוודים, צדים אהבה ומין לרגע, מבינים מראש שהרגע המתוק מכל הוא בר חלוף, שוכחים את שמות אהביהם לשנייה, מתגעגעים, כמהים להחזיר או לקבע את הרגע, אך גם נהנים לפרקים מההרפתקנות המאפיינת את סוג הקשרים הללו. תמיד מתפעלים מיופיו של הנער התורן, מבינים אותו, מרחמים עליו, רואים בו את עצמם, אהבים ושונאים בו זמנית את בבואתם.

כשהחוויות הללו הולכות ומצטברות לאורך הקריאה, ואף על פי שיש כמובן גם שירים יפים, נוצרת איזו תחושה מעט מונוכרומטית. קוואפיס, המשורר הנודע, המזוהה יותר מכל עם "איתקה", הוא הסבא הגדול של האסופה, ונדמה שכולם הולכים במסלולו, ומשתמשים שוב ושוב באותן מלים שמאבדות מכוחן: יש פה יותר מדי "ירח", יותר מדי "גורל" ו"חיים" ויותר מדי "איתקה". כמו נכדים טובים מדי, הם מצייתים לו וממחזרים אותו. ומדוע? הרי יש הרבה דרכים לאיתקה, יש הרבה איתקות, ולכל אחד הקיקלופים שלו.

מפעם לפעם צצות חוויות מקוריות יותר, וצורות ביטוי נועזות ואחרות, ואפשר לציין בהקשר זה את ברנה מוזטיץ' הסלובני, ששיריו נוגעים בתחושת חריגות שלא דווקא קשורה למיניותו. כשהוא מתאר את עצמו, בהקשר המיני, כפנתר ההולך אחרי אהבו, או כילד רך שנכלא בחזירייה על ידי סבו האכזר, שיריו מצליחים להיות ייחודיים, ואז באמת נוצרות משמעויות רחבות יותר, ואין חשיבות של ממש למין הקורא ולהעדפותיו המיניות.

מי שרוצה לקרוא שירה הומוסקסואלית נהדרת באמת, צריך לקרוא ראשית ספר שירה מטלטל בעוצמתו, מפעים ממש: זה "מסלול הכאב הנועז", שכתב רמי סערי לאחר ניסיון התאבדות שלו בעקבות פרידה, והשתקמות כואבת של הגוף והנפש שהתרסקו לחתיכות. שירי האהבה בספר הנפלא הזה יפים וכואבים כל כך, חוצים בקלות כל שפה ומגדר, מעפילים מעבר למגדר, על כנפי שירה טהורות, חופשיות מכל הגדרה ומידור.